

بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با میزان تعهد اجتماعی
(دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)

دکتر صمد صباغ¹

سحر قیاسی²

تاریخ دریافت: 1390/11/23

تاریخ پذیرش: 1391/9/8

چکیده

در این مقاله به دنبال مطالعه و تعیین میزان تعهد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز می‌باشیم به عبارت دیگر در این پژوهش سعی شده است به این پرسش اساسی پاسخ داده شود که چه عواملی تعهد اجتماعی را در بین دانشجویان تحت تأثیر خود قرار می‌دهد؟ بر این اساس فرضیه‌هایی از دیدگاه‌های نظری کارکردگرایی و کنش متقابل گرا، کوشمن، بلومبرگ، بکر، پارسنز، متیوو زیاک و هم‌چنین از مطالعات و تحقیقات پیشین جهت تبیین تعهد اجتماعی استنتاج گردیده است. روش کار ما در این تحقیق پیمایش است و تکنیک جمع‌آوری داده‌ها نیز پرسشنامه می‌باشد از روش اسنادی نیز برای جمع‌آوری متون نظری و پیشینه تجربی استفاده نموده‌ایم. جامعه آماری ما در این بررسی کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز می‌باشد که تعداد کل آن‌ها 27037 نفر است که در سال تحصیلی 90 - 1389 در این دانشگاه مشغول به تحصیل می‌باشند، از این تعداد طبق فرمول کوکران و برحسب واریانس به دست آمده از پیش‌آزمون پرسشنامه، حجم نمونه آماری ما به تعداد 400 نفر از دانشجویان این دانشگاه محاسبه و انتخاب شد. که نمونه‌گیری در مرحله اول به صورت تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم بوده، که از طریق این شیوه نمونه‌ها را بین دانشکده‌های مختلف دانشگاه به‌طور متناسب به تفکیک دانشکده و جنسیت پاسخگویان تقسیم نموده، آن‌گاه با استفاده از شیوه تصادفی ساده

1- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. گروه علوم اجتماعی. تبریز- ایران. (نویسنده مسئول)

2- کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز.

در میان دانشجویان دانشکده‌های این دانشگاه از طریق پرسشنامه اقدام به جمع‌آوری اطلاعات شده است. اعتبار پرسش‌نامه از طریق اعتبار صوری و پایایی آن نیز از طریق آلفای کرونباخ محاسبه گردیده است و مشخص شد که پرسشنامه مورد استفاده به لحاظ اعتبار و پایایی در سطح بالایی قرار دارد. برای آزمون فرضیه‌ها از تکنیک‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون، آزمون تفاوت میانگین (T. test) و آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده گردیده و در نهایت برای تعیین عوامل اجتماعی مرتبط با میزان تعهد اجتماعی از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شده است. نتایج حاصله از آزمون فرضیه‌ها نشان دهنده وجود رابطه معنادار بین متغیرهای رضایت اجتماعی، جنس، سن و نوع دانشکده به‌عنوان متغیرهای مستقل و تعهد اجتماعی به‌عنوان متغیر وابسته تحقیق می‌باشد.

واژگان کلیدی: تعهد، تعهد اجتماعی، رضایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، پایگاه اجتماعی.

مقدمه و بیان مسأله

مطالعه رفتار آدمی و شناخت عواملی که موجب تقویت یا تغییر آن می‌شود یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که اندیشمندان علوم رفتاری را به خود مشغول داشته و نتایج حاصل از این مطالعات نیز همیشه مورد علاقه کسانی بوده است که به نحوی خواهان تثبیت و یا تغییر رفتار انسان‌ها در جهتی خاص بوده‌اند. این کنجکاوی و علاقه موجب شده است تا مطالعات انجام شده از تقسیم‌بندی‌های مختلفی متناسب با رشته علمی، موضوعات و گروه‌های مختلف جمعیتی برخوردار گردد. یکی از مفاهیمی که در رشته‌های روان‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی و به ویژه در جامعه‌شناسی مورد توجه بوده است واژه تعهد (Commitment) می‌باشد.

بدون شک نظم اجتماعی به معنی هماهنگی اجزای نظام اجتماعی جهت دستیابی به اهداف نظام یکی از خصوصیات مهم جامعه ایده‌آل می‌باشد و این امر هنگامی حاصل می‌گردد که اعضای آن جامعه به‌عنوان عناصر تشکیل دهنده اجزای نظام اجتماعی وظایف خود را شناخته و به آن عمل نمایند. تعهد به‌عنوان یکی از عوامل به وجود آورنده اتحاد، نظم و پایبندی به اصول شناخته می‌شود که می‌تواند مسائلی را به دنبال خود بکشد که برای هر جامعه‌ای حیاتی و مهم می‌باشد. وجود تعهد در میان افراد جامعه، باعث انسجام اجتماعی و عدم تعهد افراد نسبت به نقش‌ها و مسئولیت‌هایشان باعث تزلزل پایه‌های زندگی در هر نهاد اجتماعی که بروز کند، می‌شود. به‌عنوان مثال در خانواده به‌عنوان پایه‌ای‌ترین نهاد اجتماعی، تعهد طرفین (پدر، مادر و فرزندان) نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای خانواده می‌تواند محفلی سرشار از انس و الفت به وجود بیاورد و افراد را برای نقش‌های مهم اجتماعی‌شان آماده سازد و بالعکس عدم وجود آن نیز می‌تواند بانی انواع نابهنجاری‌ها و ضد ارزش‌ها شود.

در یک سازمان رسمی یا در نظام‌های بوروکراسی هر چند که اصول و قوانین مصوبه و رسمی تا حد زیادی باعث به‌وجود آمدن انسجام و نظم در سازمان می‌شود، ولی تعهد فردی افراد نسبت به

مسئولیت‌هایشان نقش مهمی را در رسیدن به اهداف جمعی سازمان ایفا می‌کند، در نظر نگرفتن آن می‌تواند مشکلات عدیده‌ای را برای افراد و سازمان‌ها به وجود آورد. آن‌چه با یک دریافت کلی از رفتار دانشجویان بر می‌آید آن است که رفتار آن‌ها گویای تعهد کامل و یا عدم تعهد کامل نمی‌باشد بلکه به برخی از نقش‌های خود بیش از نقش‌های دیگر پای بندند. در این راستا ما در این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این سؤال هستیم که چه عواملی تعهد اجتماعی را در بین دانشجویان تحت تأثیر خود قرار می‌دهد؟

مبانی نظری

تالکوت پارسنز¹

پارسونز در بحث خود پیرامون چگونگی مبادله بین خرده نظام‌ها، تعهد را به‌عنوان خروجی خرده نظام فرهنگی که در پی اجتماعی شدن افراد به‌دست می‌آید و وارد دیگر خرده نظام‌ها در نظام اجتماعی می‌شود معرفی نموده است (توسلی، 1369: 254). او در کتاب نظام اجتماعی خود هنگام طرح نظریه کنش‌ارادی می‌نویسد که چون جریان کنش متقابل خصلت اجتماعی دارد و ارزش‌ها در آن مؤثرند، نمی‌توانیم کنش اجتماعی را بدون در نظر گرفتن نظام اجتماعی که خود مرکب از نظام‌های فرهنگی و شخصیتی است مطالعه کنیم. باید کلیت نظام را در رابطه با اجزاء کوچک‌تر آن مانند فرد، نهادهای مختلف جامعه (اقتصاد، سیاست، آموزش، دین) جست و جو کنیم (اسکیدمور، 1379: 184).

پارسونز معتقد است در یک جامعه نظیر هر نظام کنش، خرده نظام‌ها در عین خود مختاری، متقابلاً به یک‌دیگر متکی هستند و میان این چهار نظام شبکه پیچیده‌ای از مبادله وجود دارد. به‌علاوه بعد دیگری که پارسونز مورد توجه قرار داده است اهمیت نظری مبادله و واسطه مبادله برای چنین نظامی است. یک چنین نظامی نمی‌تواند بدون نهادهایی که موجب سهولت در ارتباط و مبادله می‌شوند ادامه حیات دهد. پارسونز چنین نتیجه می‌گیرد که باید 4 واسطه مبادله که هر کدام از آن‌ها بر یکی از این چهار خرده نظام بنا شده‌اند وجود داشته باشد. در بسط این 4 واسطه مبادله، پارسونز از تحلیل‌های اقتصادی الهام می‌گیرد الگویی که او معرفی می‌کند پول² است و او پول را به‌عنوان پیوندی میان اقتصاد و جامعه توصیف و تشریح می‌کند.

پارسونز پس از بررسی جنبه‌های گوناگون نمادین پول نتیجه می‌گیرد که چنین واسطه‌های مبادله‌ای را منطقی باید در هر کدام از سه خرده نظام دیگر پیدا کرد که عیناً همان کارکردهای پول را دارند. به

1- Talkot Parsons

2- Money

بکر

هاوارد بکر¹، تعهد را به عنوان عاملی برای تبیین ثبات رفتار در انسان معرفی می کند. او نیز مانند سایر متفکران کنش متقابل گرا² معتقد است، افراد در برخورد با دیگران کارهای آنان را ارزیابی می کنند و بعدی سعی می کنند رفتار و وضعیت خود را بر اساس ارزیابی شان از کنش دیگران تنظیم نمایند. از نظر بکر تعهد دارای ویژگی های زیر است:

- 1- شرط طرفداری³
 - 2- دادن هزینه⁴ برای ماندن در آن موقعیت.
- بکر علاوه بر دو ویژگی فوق، سه عنصر اصلی برای تعهد معرفی می نماید:

- 1- موقعیت⁵
 - 2- کنش های قبلی⁶
 - 3- شناخت⁷
- بکر معتقد است که تعهد افراد تحت تأثیر عوامل زیر می باشد:

- 1- انتظارات فرهنگی عام
- 2- مقررات اداری غیر شخصی
- 3- هم رنگی و همانندی
- 4- مشارکت
- 5- نظام ارزشی

میلز

تئودور میلز⁸ در کتاب «جامعه شناسی گروه های کوچک» خود، عنصر اصلی نقش های رفتاری ارادی که به وسیله نظم و ترتیب اجتماعی تعیین شده است را تعهد می نامد (پرچی، 1374: 75). او بحث خود در مورد تعهد را از نیازها و تأثیر آن بر پیدایش گروه ها بیان می کند که نیازهای انسان موجب می شود که با دیگران روابط اجتماعی داشته باشد و برای برقراری روابط اجتماعی، عضویت در گروه های اجتماعی و رعایت قواعد برقراری ارتباط (هنجارها) بین اعضای گروه امری ضروری است و هنگامی که کنش های

1- Hawards. Becker
 2- Integrationist
 3- Side Bet
 4- Cast and Benetiv
 5- Position
 6- Prior Action
 7- Recognition
 8-Theodors. M. Mills

متقابل اعضای گروه بر اساس نظم و ترتیب اجتماعی درباره داد و ستد¹ بین نقش‌ها اجتماعی تنظیم یا اداره شد، تعهد به وجود آمده است میلز معتقد است که تعهد ضرورتاً وابسته به عهد و پیمان می‌باشد و منظور این است که صرف‌نظر کردن از برخی چیزها توسط بعضی از افراد گروه که به‌طور ارادی صورت می‌گیرد، به خاطر آن است که به چیزها دست یابند، لیکن آن چه آن‌ها به‌دست خواهند آورد، در زمان آینده و پس از این که چیزهایی را دادند خواهد بود. لذا ضرورتاً باید بتوانند روی تعهد دیگران برای ایفا نمودن نقش‌هایشان در آینده و ارائه آن چه او در این زمان به خاطر آن‌ها از برخی چیزها خود صرف‌نظر کرده‌اند، حساب نماید. در واقع این وابستگی تعهد به عهد و پیمان دیگران عنصری است که میلز به عناصر مورد نظر بکر اضافه می‌نماید. میلز می‌گوید در جامعه‌ای که افراد نسبت به نقش‌هایشان احساس تعهد نمایند اعتماد اجتماعی² به وجود خواهد آمد (پرچمی، 1374: 76).

بلومبرگ

هربرت بلومبرگ³ نیز همانند تئودور میلز معتقد است که تعهدات در جریان شکل‌گیری روابط متقابل افراد به وجود می‌آید. بلومبرگ تعهدات را به دو گروه تقسیم می‌کند:

1- تعهدات تحمیلی بیرونی⁴

2- تعهدات تحمیلی درونی⁵

تعهداتی بیرونی به واسطه یک قرارداد به افراد تحمیل می‌شود مانند ازدواج که برای هر یک از دو همسر نقشی را به وجود می‌آورد و آنان خود را موظف به ایفای نقش در آن می‌دانند. تعهدات درونی که خاص روابط افراد با هم است بدون این‌که قرارداد یا پیمانی در کار باشد به وجود می‌آید، مانند نقش فرزندی.

نظریه‌های تبیین‌کننده اعتماد اجتماعی

فلانگان⁶ اعتماد اجتماعی را منعکس‌کننده یک نگرش مثبت در رابطه با انسانیت افراد معرفی می‌کند که طی آن افراد حس صداقت، همکاری و کمک و درخور اعتماد بودن⁷ را نسبت به یک‌دیگر پیدا می‌کنند. رُس⁸ و همکارانش اعتماد را به‌عنوان یکی از عوامل مهمی معرفی کرده‌اند که باعث پیدایش روابط اجتماعی مثبت در سطوح مختلف اجتماعی می‌باشد. از نظر آن‌ها، اعتماد باوری است که در

1- Chive – and - Take

2- Social Trust

3- Herbert Blumberg

4- Utside Commitment

5- Endogenous Commitment

6- Constance Fianagan

7-Trustworthy

8- Ross

یکپارچگی افراد با دیگر مردم پدید می‌آید. به این صورت که افراد با اعتماد کردن به یکدیگر، انتظارانشان به این است که تکیه گاهی برای خود پیدا کرده و می‌توانند در مواقع بروز مشکلات و مسائل حاد به آن‌ها متکی باشند که این عمل پدید آورنده نوعی صداقت و اطمینان¹ در روابط بین افراد می‌باشد (غفاری، 1386: 100).

چلبی نیز در رابطه با بحث تعهد و اعتماد اجتماعی در کتاب «جامعه‌شناسی نظم» خود می‌نویسد: قداست و برتری اصول عام مشترک نسبت به اصول خاص باعث تقویت وحدت نمادی و مفاهیم فرهنگی در سطح جامعه می‌شود به علاوه این برتری کمک می‌نماید تا احساس تعلق به اجتماع جامعه‌ای تقویت شود و به این ترتیب هویت جامعه‌ای در رأس سایر هویت‌های جمعی قرار گیرد. در این صورت تعهد عمومی اعضای جامعه، هم‌زمان تقویت می‌شود و هم تعمیم می‌پذیرد. این نیز به نوبه خود، باعث افزایش اعتماد دو جانبه تعمیم یافته در جامعه می‌شود. بدیهی است اعتماد دو جانبه‌ای تعمیم یافته نیز می‌تواند تأثیر علی متقابل روی تعهد عمومی داشته باشد (چلبی، 1375: 140).

نظریه‌های تبیین‌کننده پایگاه اجتماعی

مفهوم پایگاه اجتماعی² معمولاً با دو مفهوم اجتماعی دیگر، آبروی اجتماعی³ و وجاهت اجتماعی⁴ همراه است. پایگاه اجتماعی، نتیجه ارزشی است که جامعه، بر یک نقش اجتماعی می‌دهد. حال اگر جامعه به جنبه شخصی یک نقش اجتماعی یعنی فضای و کارآمدی ایفا کننده آن نقش، ناظر باشد، مفهوم آبروی اجتماعی پیش می‌آید و اگر جامعه به تأثیر خوش یا ناخوشی که ایفا کننده نقش بر اعضای جامعه می‌گذارد تأکید ورزد، مفهوم وجاهت اجتماعی مطرح می‌شود منزلت یا پرستیژ با مفاهیمی نظیر شهرت، اعتبار، حیثیت، آبرو، نفوذ، تأیید اجتماعی، عزت و حقه هم خانواده است. هر نظام اجتماعی دارای چهار وسیله ارتباطی است که شامل: ثروت (پول اقتصادی)، قدرت (پول سیاسی)، معرفت (پول فرهنگی) و تعهد (پول اجتماعی) است. منزلت یا پرستیژ از مقوله پول اجتماعی است و با تعهد اجتماعی ارتباط مستقیم دارد.

المرس، وان کپین برگ و ویک، در مطالعه‌شان تأثیر پایگاه گروهی بر روی تعهد گروهی را بررسی کرده‌اند. آن‌ها در مطالعه اول نتیجه گرفتند که افرادی که پایگاه گروهی پایینی دارند در شرایطی که امکان تحرک سلسله مراتب پایگاه گروهی وجود داشته باشد تعهد گروهی بالاتری دارند و تلاش می‌کنند، موقعیت بهتری در گروه‌شان به‌دست بیاورند در مطالعه دوم المرس، ویک و وان کپین برگ

1- Faith and Confidence

2- Social Status

3- Social Reputation

4- Social Popularity

نشان داده شده که اعضای که در گروه، پایگاه پایینی دارند در شرایطی که تحرک پایگاه وجود دارد بیش‌تر امکان دارد که رفتار رقابتی با دیگر گروه‌ها داشته باشند نسبت به زمانی که امکان تحرک پایگاه وجود ندارد. هر دو مطالعات این قصور را تأیید کردند که اعضای دارای پایگاه پایین در گروه در شرایط امکان تحرک پایگاه، بیش‌تر به گروه تعهد دارند.

نظریه‌های تبیین‌کننده رضایت اجتماعی

از نظریه‌پردازانی که به بحث رابطه تعهد اجتماعی و رضایت اجتماعی¹ پرداخته‌اند می‌توان به میتو و زیباک اشاره کرد، این دو رضایت را باعث افزایش تعهد دانسته و می‌گویند تعهد به‌عنوان نتیجه ثابت رضایت می‌شود.

نظریه مبادله

نظریه‌پردازان مبادله رعایت هنجارها و قواعد گروهی را برای به‌دست آوردن پاداش، تعهد می‌نامند. در این نظریه فرض می‌شود که هدف‌ها و خواسته‌های شخصی و منحصر به فرد افراد، انگیزه‌های خودخواهانه‌ای در آنان به وجود می‌آید که باعث پیدایش انگیزش در جهت دستیابی به کالاها، لذت و رضایت می‌گردد. این نظریه اعمال دیگر خواهانه را با توجه به رضایت معنوی حاصل از این اعمال توضیح می‌دهد. افراد بر اساس خودخواهی به کنش می‌پردازند، تا به لذت و رضایت مطلوب برسند اما کنش فرد در خلاء صورت نمی‌گیرد. هر کسی در ازای آن‌چه می‌گیرد، باید چیزی بدهد، چون بی‌توجهی دیگران به معنی محروم کردن آنان از پاداش است و اگر رضایت متقابل وجود نداشته باشد، هیچ کنش اجتماعی صورت نخواهد گرفت. به علت این بده‌بستان (داد و ستد) همیشه پاداش متضمن هزینه است، هزینه معمولاً به‌عنوان کوششی تعریف می‌شود که صرف حصول رضایت و پاداش‌های بالقوه‌ای شده که در نتیجه یک انتخاب معین و کنار گذاردن انتخاب‌های دیگر از دسته رفته به وجود می‌آید (اسکیدمور، 1372: 86).

روش پژوهش

برای آزمون رابطه بین عوامل اجتماعی در نظر گرفته شده در این تحقیق با میزان تعهد اجتماعی از روش پیمایش با تکنیک پرسشنامه استفاده شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه می‌باشد و طیف مورد استفاده در طراحی پرسش‌نامه از نوع طیف لیکرت می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه این تحقیق را، دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز که در سال تحصیلی 90 - 80 به تعداد 27037 نفر بود می‌باشد. واحد تحلیل در این تحقیق (فرد) دانشجو می‌باشد و سطح تحلیل با توجه به جامعه آماری

1- Social Satisfaction

تحقیق یعنی دانشجویان در سطح خرد می‌باشد. جهت برآورد و تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. بر این اساس از این تعداد طبق فرمول کوکران و برحسب واریانس به‌دست آمده از پیش آزمون پرسشنامه، حجم نمونه برابر 378 نفر برآورده شده است که با پیش‌بینی خطای برآورد و ریزش احتمالی، حجم نمونه آماری به تعداد 400 نفر به‌عنوان نمونه اصلی تحقیق تعیین شده است.

$$n = \frac{N t^2 s^2}{N d^2 + t^2 s^2} = \frac{27037 \times (1/96)^2 \times 0/24}{27037 \times (0/05)^2 + (1/96)^2 \times 0/24} \approx 378$$

(مقایسه شود: سرایی، 1372: ص 137)

N= 27037 : تعداد جامعه آماری

S² = 0/24 : برآورد واریانس متغیر وابسته تعهد اجتماعی (به‌دست آمده از پیش آزمون)

t = 1/96 : ضریب اطمینان

d = 0/05 : فاصله قابل قبول

شیوه نمونه‌گیری در مرحله اول به صورت تصادفی طبقه‌ای متناسب بوده، که از طریق این شیوه نمونه‌ها را بین دانشکده‌های مختلف دانشگاه به‌طور متناسب به تفکیک دانشکده و جنسیت پاسخ‌گویان تقسیم نموده، آنگاه با استفاده از شیوه تصادفی ساده در میان دانشجویان دانشکده‌های مختلف از طریق پرسش‌نامه اقدام به جمع‌آوری اطلاعات شده است.

جهت مشخص کردن روایی محتوای این پرسش‌نامه از روش روایی صوری (ظاهری) استفاده شده است. به‌این‌صورت که پس از تهیه پرسش‌نامه و قبل از این که به‌صورت نهایی اجرا شود، سؤالات طراحی شده به چند نفر از اساتید متخصص رشته جامعه‌شناسی داده شد تا اساتید متخصص نظر خود را در مورد روایی ابزار اندازه‌گیری اعلام نمایند و در نهایت پرسش‌نامه نهایی تهیه و نسبت به توزیع آن اقدام گردید در این پژوهش به‌منظور سنجش پایایی مربوط، 36 پرسش‌نامه در میان نمونه آماری توزیع و ضریب آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفته ضریب آلفای مورد نظر به‌طور تقریبی 0/859 بوده است. با توجه به میزان آلفای به‌دست آمده، نتیجه گرفته شد که پرسشنامه طراحی شده قابل قبول بوده و از پایایی و روایی بالایی برخوردار می‌باشد.

یافته‌های توصیفی

براساس یافته‌های تحقیق حدود 55 درصد یعنی 217 نفر از مجموع 397 نفر از پاسخ‌گویان مرد و تقریباً 45 درصد یعنی 180 نفر نیز زن می‌باشد. از این تعداد حدود 82 درصد یعنی 327 درصد مجرد و حدود 18 درصد باقیمانده متأهل می‌باشند. بر اساس یافته‌های حاصل از این تحقیق می‌توان گفت که

حدود 17 درصد پاسخگویان شاغل و 81 درصد باقیمانده غیرشاغل می‌باشند و حدود 2 درصد نیز به این سؤال جواب نداده‌اند. همچنین میانگین نمره پاسخ‌گویان به سؤالات مربوط به تعهد اجتماعی 38/07 می‌باشد، انحراف استاندارد در بین نمرات تعهد اجتماعی 8/420 می‌باشد، واریانس جواب‌ها نیز 70/889 می‌باشد.

یافته‌های تحلیلی

جدول شماره (1): نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق

متغیرها	سطح سنجش	F	T	پیرسون	سطح معناداری
سن	فاصله‌ای	-	-	0/116	0/021
میزان درآمد خانواده	فاصله‌ای	-	-	0/023	0/710
اعتماد اجتماعی	فاصله‌ای	-	-	0/034	0/050
رضایت اجتماعی	فاصله‌ای	-	-	0/490	0/000
جنسیت	اسمی (دو شقی)	-	3/231	-	0/001
وضعیت تأهل	اسمی (دو شقی)	-	1/531	-	0/126
وضعیت اشتغال	اسمی (دو شقی)	-	1/495	-	0/136
نوع دانشکده	اسمی (چند شقی)	8/134	-	-	0/000
پایگاه اجتماعی	اسمی (چند شقی)	0/817	-	-	0/557

با توجه به جدول شماره 1 نتایج زیر در خصوص فرضیات تحقیق به دست آمد:
برای آزمون رابطه بین تعهد اجتماعی و جنسیت، با توجه به سطح سنجش متغیرها از آزمون تی مستقل استفاده شده است. که پاسخ هر دو جنس به سؤالات مربوط به تعهد اجتماعی نشان دهنده این است که میزان تعهد اجتماعی در بین مردان و زنان تفاوت معناداری با هم دارد، چرا که سطح معناداری به دست آمده از داده‌های تحقیق کوچک‌تر از 0/05 می‌باشد (sig= 0/001). بدین معنا که میزان تعهد اجتماعی در بین مردان بیش‌تر از زنان است.

برای آزمون رابطه بین سن دانشجویان و تعهد اجتماعی با توجه به سطح سنجش متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. داده‌های حاصل از تحقیق این فرضیه را تأیید می‌کند، چرا که سطح معناداری به دست آمده کم‌تر از 0/05 می‌باشد (sig= 0/021). بدین معنا که بین سن و تعهد اجتماعی رابطه‌ای وجود دارد. اما ضریب همبستگی به دست آمده (0/116) حاکی از وجود همبستگی نسبتاً ضعیف بین دو متغیر است.

برای آزمون رابطه بین تعهد اجتماعی و وضعیت تأهل با توجه به سطح سنجش متغیرها از آزمون تی مستقل استفاده شده است. پاسخ هر دو گروه مجرد و متأهل به سؤالات مربوط به تعهد اجتماعی نشان

دهنده این است که میزان تعهد اجتماعی در بین دو متغیر تفاوت معناداری ندارد، چرا که سطح معناداری به دست آمده از داده‌های تحقق بزرگ‌تر از 0/05 می‌باشد (sig= 0/126).

برای آزمون رابطه بین تعهد اجتماعی و وضعیت اشتغال با توجه به سطح سنجش متغیرها از آزمون تی مستقل استفاده شده است. پاسخ هر دو گروه شاغل و غیرشاغل به سؤالات مربوط به تعهد اجتماعی نشان دهنده این است که میزان تعهد اجتماعی در بین دو متغیر تفاوت معناداری ندارد، چرا که سطح معناداری به دست آمده از داده‌های تحقیق بزرگ‌تر از 0/05 می‌باشد (sig= 0/136).

برای آزمون رابطه بین تعهد اجتماعی و نوع دانشکده با توجه به سطح سنجش متغیرها از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه استفاده شده است. داده‌های حاصل از تحقیق این فرضیه را تأیید می‌کند، چرا که سطح معناداری به دست آمده از داده‌های تحقیق کوچک‌تر از 0/01 می‌باشد (sig= 0/000). بدین معنا که میزان تعهد اجتماعی در بین دانشکده‌های مختلف متفاوت می‌باشد. دانشکده علوم پزشکی دارای پائین‌ترین میزان تعهد اجتماعی در بین دانشکده‌ها می‌باشد و دانشکده فنی بیش‌ترین میزان تعهد اجتماعی را نسبت به سایر دانشکده‌های دارا می‌باشد.

برای آزمون رابطه بین میزان درآمد خانواده و تعهد اجتماعی با توجه به سطح سنجش متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. داده‌های حاصل از تحقیق این فرضیه را رد می‌کند، چرا که سطح معناداری به دست آمده بیش‌تر از 0/05 می‌باشد (sig= 0/710). بدین معنا که بین میزان درآمد خانواده و تعهد اجتماعی رابطه‌ای وجود ندارد.

برای آزمون رابطه بین تعهد اجتماعی و پایگاه اجتماعی با توجه به سطح سنجش متغیرها از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه استفاده شده است. داده‌های حاصل از تحقیق این فرضیه را رد می‌کند، چرا که سطح معناداری به دست آمده از داده‌های تحقیق بزرگ‌تر از 0/05 می‌باشد (Sig= 0/557). بدین معنا که میزان تعهد اجتماعی در بین پایگاه‌های اجتماعی مختلف دارای تفاوت معناداری نیست.

برای آزمون رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و تعهد اجتماعی با توجه به سطح سنجش متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. داده‌های حاصل از تحقیق این فرضیه را رد می‌کند، چرا که سطح معناداری به دست آمده بیش‌تر از 0/05 می‌باشد (sig= 0/50). بدین معنا که بین میزان پایگاه اجتماعی و تعهد اجتماعی رابطه‌ای وجود ندارد.

برای آزمون رابطه بین میزان رضایت اجتماعی و تعهد اجتماعی با توجه به سطح سنجش متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. داده‌های حاصل از تحقیق این فرضیه را می‌پذیرد، چرا که سطح معناداری به دست آمده کم‌تر از 0/01 می‌باشد (sig=0/000). بدین معنا که بین میزان رضایت اجتماعی و تعهد اجتماعی رابطه‌ای وجود دارد. هم‌چنین ضریب همبستگی به دست آمده (0/490) حاکی از وجود همبستگی متوسط بین دو متغیر است.

جدول شماره (2): تحلیل رگرسیون برای تبیین متغیر وابسته (تعهد اجتماعی)

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی
7/305	0/247	0/255	0/505

داده‌های جدول نشان می‌دهد که ضریب همبستگی معادل 0/505 محاسبه شده است، که بیانگر این مطلب است که 4 متغیر جنسیت، سن، نوع دانشکده و رضایت اجتماعی به‌طور هم‌زمان تقریباً 0/50 با تعهد اجتماعی دانشجویان همبستگی دارند. در این بررسی (R^2 یا ضریب تعیین معادل 0/255) محاسبه شده است، یعنی حدود 25 درصد تعهد اجتماعی دانشجویان توسط متغیرهای چهارگانه مورد بررسی توضیح داده می‌شود، و 75 درصد باقیمانده ناشی از عواملی خارج از این متغیرها می‌باشند.

جدول شماره (3): ضرایب تأثیر مدل تبیین کننده تعهد اجتماعی

Sig.	t	ضرایب استاندارد		متغیر
		Beta	Std. Error	
0/000	10/954	-	2 /235	ثابت
0/756	0/311	0/014	0/468	سن
0/000	8/756	0/431	0/046	رضایت اجتماعی
0/177	- 1/352	-0/060	0/753	جنس
0/023	-2/288	-0/110	0/118	نوع دانشکده

برای تشخیص این که سهم کدام یک از متغیرهای مستقل در تبیین و پیش‌بینی متغیر وابسته یعنی تعهد اجتماعی دانشجویان بیش‌تر است و سهم کدام‌یک کم‌تر، باید به جدول رگرسیونی و ضریب بتا مراجعه شود. ضرایب تأثیر استاندارد موجود در جدول بالا نشان می‌دهد که متغیر رضایت اجتماعی با ضریب تأثیر رگرسیونی ($Beta=0/431$) قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده میزان تعهد اجتماعی دانشجویان می‌باشد.

رتبه دوم با ضریب تأثیر رگرسیونی ($Beta=-0/110$) مربوط به متغیر نوع دانشکده می‌باشد، که نسبت به سایر متغیرها قدرت تبیین بیش‌تری دارد. رتبه سوم با ضریب تأثیر رگرسیونی ($Beta=-0/060$) مربوط به متغیر جنسیت می‌باشد. رتبه چهارم با ضریب تأثیر رگرسیونی ($Beta=0/014$) مربوط به متغیر سن می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

عوامل متعددی بر روی تعهد اجتماعی تأثیر می‌گذارند، که این عوامل مختص به سطوح متفاوتی از اجتماع می‌باشد. در هر تحقیق عواملی مختص به یک یا دو سطح از این سطوح در نظر گرفته شده است، اما در این بررسی به هر سه سطح خرد، میانه و کلان توجه شده است و سعی بر آن نموده‌ایم که متغیرهایی از سطوح مختلف در رابطه با تعهد اجتماعی در نظر بگیریم. در سطح کلان نظام اجتماعی دو متغیر اعتماد اجتماعی و رضایت اجتماعی در نظر گرفته شده، در سطح میانه، سطح سازمانی (نوع دانشگاه)، پایگاه اجتماعی و میزان درآمد خانواده در نظر گرفته شده است در سطح خرد متغیرهای جنس، سن، وضعیت تأهل و وضعیت اشتغال فرد را در نظر گرفته‌ایم. در خصوص تعهد نیز باید گفت که تعهد اجتماعی را در چهار بعد: پای‌بندی به خانواده، پای‌بندی به کشور، پای‌بندی به دوستان و پای‌بندی به دانشگاه می‌سنجیم. ملاحظه می‌شود که در عملیاتی کردن تعهد اجتماعی نیز به هر سه سطح خرد، میانه و کلان توجه نموده‌ایم.

از نظریات قابل تأمل در رابطه با رابطه بین جنسیت و تعهد اجتماعی نظریه کارکردگرایی و کنش متقابل‌گرا می‌باشد. هر دو گروه معتقدند که برای وجود تعهد اجتماعی نیاز به وجود یک موقعیت، انتظارات دیگران از این موقعیت و آن چه در این موقعیت رد و بدل می‌شود (داده و ستانده) است. در نظریه کارکردگرایی جنسیت به‌عنوان یک موقعیت در نظر گرفته می‌شود که هر کدام از دو جنس با توجه به جایگاهی که در نظام کنش دارند، عمل می‌کنند. در بحث‌های فمینیستی مطرح شده توسط پارسنز این چنین برداشت می‌شود که هر کدام از دو جنس مرد و زن با توجه به موقعیتی که دارند از خود کنش و واکنش نشان می‌دهند که این کنش و واکنش را به‌عنوان کارکردی که آن جایگاه به‌عنوان یک خرده نظام در کل نظام دارد، در نظر می‌گیرد، از این جایگاه‌های متفاوت و کنش و واکنش متفاوت بین دو جنس این چنین برداشت می‌شود که بین این جایگاه‌های متفاوت که دو جنس به خود اختصاص داده‌اند و میزان تعهد اجتماعی در بین دو جنس تفاوت وجود دارد. بنابراین نتیجه حاصل از این تحقیق که حاکی از وجود رابطه بین جنسیت و تعهد اجتماعی در راستای این نظریات قرار می‌گیرد. رابطه دیگری که در این تحقیق مورد بررسی قرار دادیم ارتباط بین سن و تعهد اجتماعی می‌باشد، که نتایج تحقیق نشان از وجود رابطه بین این دو متغیر می‌باشد و این نتیجه همانند نظر کوشمن می‌باشد که سن را به‌عنوان یک متغیر تأثیرگذار در میزان تعهد اجتماعی می‌داند.

از دیگر نظریات قابل تأمل در این بررسی، هربرت بلومبرگ نیز همانند تئودور میلز معتقد است که تعهدات در جریان شکل‌گیری روابط متقابل افراد به وجود می‌آید. بلومبرگ نوعی از تعهد را که خود بدان تعهد بیرونی می‌گوید را حاصل یک قرارداد می‌داند که به فرد تحمیل می‌شود، مانند ازدواج که برای هر یک از دو همسر نقشی را به وجود می‌آورد و آنان خود را موظف به ایفای نقش در آن می‌دانند. که

به واسطه آن تعهدات متفاوتی بین آن‌ها به وجود می‌آید. اما آنچه از آزمون داده‌های این تحقیق بر می‌آید این است که بین وضعیت تأهل و تعهد اجتماعی رابطه وجود ندارد. که البته این نیز به خاطر این که جامعه آماری ما تنها دانشجویان می‌باشد و این که اینان تحت تأثیر مفاهیم مشترکی از طریق دانشگاه هستند یا ساده‌تر این که به لحاظ فکری همسان شده‌اند، باید در ارائه نتیجه و تعمیم نتایج در این باره محتاط بود.

بحث وضعیت اشتغال و تعهد اجتماعی بحثی است که به موقعیتی بر می‌گردد که فرد با شاغل شدن در یک کار در آن موقعیت قرار می‌گیرد. بکر معتقد است که افراد وقتی در یک موقعیت قرار می‌گیرند رفتاری را از خود بروز می‌دهند، که نتایج حاصل از آن رفتار به نفعشان باشد در حالی که اعمال ممکن دیگر، آن نتایج را برایشان در برخواهد داشت. به عبارت دیگر می‌توان گفت، افراد در موقعیت‌های مختلف با یک ارزیابی از موقعیت‌شان انتظارات دیگران از آن موقعیت و نتایجی که رعایت یا عدم رعایت انتظارات دیگران می‌تواند برایشان در پی داشته باشد، خواهند نموده و برای آن که از منافع ایفای نقش در آن موقعیت خاص بهره‌مند شوند، به گونه‌ای رفتار می‌کنند که مطابق با انتظارات دیگران باشد. بنابراین با عنایت به سهم مهم اشتغال (اقتصاد) در به وجود آمدن تعهد اجتماعی، به عنوان یک خرده سیستم که در بحث نظریه AGIL به نقش و اهمیت آن در به وجود آمدن تعهد پرداخته شد، می‌توان وجود رابطه بین دو متغیر را دریافت. اما چیزی که در این تحقیق بدان رسیدیم، عدم رابطه بین این دو متغیر می‌باشد. اما این که چرا ما در این تحقیق به نتیجه‌ای این چنین رسیده‌ایم موضوعی است قابل بحث و بررسی که تحقیقی جداگانه را می‌طلبد. تنها مطلبی که در خصوص با عدم رابطه بین این متغیر می‌توان مطرح کرد به نوع مشاغلی بر می‌گردد که افراد در آن مشاغل و آن سمت‌ها مشغول به کار می‌باشند.

پارسونز تفاوت مهمی در فرآیند جامعه‌پذیری آن‌هایی که به آموزش عالی دست می‌یابند و آن‌هایی که دست نمی‌یابند، منشأ این تمایز در تفاوت‌هایی است که به عقیده پارسونز میان دبیرستان و دانشگاه و میان فرهنگ نوجوانان و فرهنگ دانشجویی وجود دارد. به عقیده پارسونز جوانانی که به تحصیلات دانشگاهی می‌پردازند، شخصیتی به مراتب افتراقی‌تر از آن‌هایی پیدا می‌کنند که در پایان دوره دبیرستان به تحصیلات‌شان خاتمه داده‌اند. به نظر وی تحصیلات دانشگاهی تماس ژرف‌تری با «عقلانیت ادراکی» فراهم می‌کند که در نتیجه آن شخص به ادراک مقولات پیچیده‌تر و در عین حال منطقی‌تر از دنیا توفیق می‌یابد. شاید از این تئوری پارسنز بشود این برداشت را نیز داشت که نوع دانشکده‌ها به خاطر ماهیت متفاوت رشته‌هایی که در این دانشکده‌ها تدریس می‌شود، دانشجویان به گونه متفاوتی در فرآیند جامعه‌پذیری قرار می‌گیرند و این تفاوت خود سبب تفاوت در رفتار دانشجویان دانشکده‌های مختلف گردد و در ادامه تفاوت در تعهد اجتماعی دانشجویان این دانشکده‌ها را فراهم آورد و این همان چیزی است که ما در این تحقیق بدان دست یافته‌ایم و به نظر می‌رسد تفاوت در تعهد اجتماعی بین دانشجویان دانشکده‌های مختلف به خاطر مفاهیم متفاوتی است که در این دانشکده به دانشجویان آموزش داده می‌شود.

از دیگر نتایج این تحقیق عدم وجود رابطه بین درآمد و تعهد اجتماعی است. همان‌طور که در نظریه پارسنز ذکر کردیم پول به تنهایی عامل ایجاد کننده تعهد اجتماعی نیست بلکه پول در سیستم و در ارتباط با سه عامل دیگر (سیاست، اجتماع و فرهنگ) است که زمینه ظهور تعهد اجتماعی را فراهم می‌کند. بنابراین این عدم وجود رابطه را باید در عدم تعادلی که بین این چهار خرده سیستم در رابطه با دانشجویان به‌عنوان جامعه آماری تبیین کرد. عدم وجود رابطه بین اعتماد اجتماعی با تعهد اجتماعی را که در این تحقیق بدان رسیدیم نیز شاید بتوان به این عدم تعادل نسبت داد.

نظریه چلبی (1375) و مطالعات تجربی المرس، وان کیپن برگ و ویک (1990) حاکی از وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی و تعهد اجتماعی است، اما این آن چیزی نیست که ما در این تحقیق بدان دست یافته‌ایم، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین پایگاه اجتماعی و تعهد اجتماعی رابطه وجود ندارد. به نظر می‌رسد که دانشجویان اکثراً دارای پایگاه اجتماعی یکسانی می‌باشند و این نکته به صورت کاذبی نشان دهنده عدم وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی و تعهد اجتماعی می‌شود. توجه به این نکته که حدود 80 درصد از افراد نمونه در رده ششم و هفتم رده بندی کاظمی پور از مشاغل قرار دارند، قدرت این استدلال ما را بیش‌تر می‌کند.

از نظریه پردازانی که به بحث رابطه تعهد اجتماعی و رضایت اجتماعی پرداخته‌اند، می‌توان به میتو و زیاک (1990) اشاره کرد، این دو رضایت را باعث افزایش تعهد می‌دانند. هم‌چنین از دیدگاه نظریه‌پردازان مبادله، تعهد، میزان رعایت هنجارها و قواعد گروه است. بدین معنا که از افراد با توجه به موقعیت‌های متفاوت‌شان از گروه انتظاراتی می‌رود. در صورتی که این انتظارات برآورده گردد، اعضای دیگر گروه پاداش متناسبی به آن‌ها خواهند داد، در نتیجه از رضایت کافی برخوردارند و نسبت به گروه تعهد دارند. به همین علت هم هست که کسانی که در رده‌های پایین قرار دارند، ممکن است تعهد کم‌تری نسبت به گروه داشته باشند در این راستا نتایج حاضر نیز حاکی از وجود رابطه بین رضایت اجتماعی و تعهد اجتماعی است که به نوعی نظریات مربوط به رضایت اجتماعی را تأیید می‌کند و به تحکیم این نظریات یاری می‌رساند.

پیشنهادهای علمی

با توجه به هدف این پژوهش و در ارتباط با عوامل اجتماعی مورد بررسی در رابطه با میزان تعهد اجتماعی که بر ادبیات پژوهشی استوار بوده، نتایجی (توصیفی و تحلیلی) به‌دست آمده که با استناد به آن‌ها پیشنهادهایی در ذیل ارائه می‌شود:

1- میزان تعهد اجتماعی در بین دانشجویان به‌عنوان قشری از جامعه که باید آینده کشور را بسازند یکی از مسائلی است که بهبود آن باید در برنامه‌های دولت قرار گیرد، سطح پائین میزان تعهد در بین این

قشر سبب ضرر و زیان فراوان به کشور می‌شود و بررسی عوامل مرتبط با آن برای بالا بردن سطح تعهد اجتماعی در بین افراد دارای اهمیت شایانی است که در این تحقیق نمونه‌ای از این عوامل مورد سنجش قرار گرفت، لازم است که دیگر عواملی که به نوعی با تعهد اجتماعی در بین افراد مرتبط است مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد.

2- یکی از نتایجی که این تحقیق بدان دست یافت وجود تفاوت در تعهد اجتماعی دانشجویان در بین دانشکده‌های مختلف می‌باشد. بنابراین عدم توجه به این نکته می‌تواند بر آینده و پیشرفت کشور اثرات سوء داشته باشد، چرا که جامعه به همه تخصص‌های این دانشکده‌ها احتیاج دارد و عدم تعهد اجتماعی در بین دانشجویان بعضی از این دانشکده‌ها در آینده کشور مسأله ساز است.

3- یکی از عوامل مهمی که اسباب نارضایتی دانشجویان را فراهم می‌کند که این نیز به نوبه خود سبب عدم تعهد در بین دانشجویان می‌شود، گسست بین هدف و دست‌یابی به هدف می‌باشد، با عنایت به نتیجه حاصل از این تحقیق که بیان‌کننده وجود رابطه بین رضایت اجتماعی و تعهد اجتماعی است می‌توان به اهمیت این مسأله پی برد. بنابراین هماهنگی بخش فرهنگی برای تعدیل اهداف دانشجویان با بخش اقتصادی و کار سبب دست‌یابی راحت‌تر به هدف در بین دانشجویان می‌باشد. اما گسست بین اهداف با بازار کار سبب عدم رضایت دانشجویان و به تبع آن عدم تعهد در بین آنان می‌شود.

4- رضایت اجتماعی یکی از عواملی است که داده‌های این تحقیق نشان داد که چگونه بر تعهد اجتماعی دانشجویان اثرگذار است، لذا توجه به این امر و افزایش رضایت اجتماعی می‌تواند به توسعه تعهد اجتماعی افراد کمک نماید.

5- با در نظر گرفتن پیچیدگی موضوع (تعهد اجتماعی) و چند بعدی بودن آن لازم به نظر می‌رسد که تحقیقاتی صورت بگیرد که از روش‌های مختلف به‌خصوص از روش‌های کیفی مانند مشاهده و مصاحبه استفاده شود، تا به درک عمیق‌تری از موضوع دست یابیم.

منابع

اسکیدمور، و. (1372). *تفکر نظری در جامعه‌شناسی*. ترجمه: م. حاضر و دیگران. تهران: نشر سفیر.

پرچی، د. (1374). *تعهد اجتماعی جوانان و عوامل مؤثر بر آن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی.

ترنر، ج و دیگری. (1371). *پیدایش نظریه جامعه‌شناسی*. ترجمه: ع. لهسایی زاد، شیراز: انتشارات فرهنگ.

توسلی، غ. (1380). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*. تهران: انتشارات سمت.

ریترز، ج. (1374). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه: م. ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، چاپ چهارم.

سرای، ح. (1372). مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری در تحقیق. تهران: انتشارات سمت.

غفاری تشویه، م. (1386). عوامل اجتماعی - اقتصادی مرتبط با میزان تعهد اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز.